

## Z kroniki naukowej

KONFERENCJA NT. „HEIMAT. WANDEL EINES BEGRIFFS”  
(POZNAŃ, 5 - 9 XI 1989)

W listopadzie 1989 r., w Poznaniu, spotkała się międzynarodowa grupa znawców literatury niemieckiej na konferencji naukowej na temat *Ojczyzna. Metamorfoza pojęcia (Heimat. Wandel eines Begriffs)*, zorganizowanej przez Zakład Historii Literatury Niemieckiej UAM w Poznaniu.

Już sama próba oddania tematu konferencji w języku polskim dotyka aspektu, który stale się przewijał w referatach i dyskusjach podczas konferencji — mianowicie: wyrażenia i zdefiniowania pojęcia *Heimat* (ojczyzna).

Otwierając konferencję doc. Zgółka przywołał dwa pojęcia ojczyzny sformułowane przez socjologa Stanisława Ossowskiego<sup>1</sup>: „ojczyzna ideologicznej” i „ojczyzna prywatnej”, których odpowiednikami mogą być w j. niemieckim *Vaterland* i *Heimat*. Problematyka wygłoszonych podczas konferencji referatów objęła trzy zasadnicze nurty — pierwszy, dotyczący literaturoznawczych rozważań nad pojęciem „ojczyzna”, rozważań o charakterze bardziej teoretycznym, mniej związanych z konkretnym dziełem literackim czy określonym regionem. Drugi natomiast — ukazujący obraz „ojczyzny” na przykładzie konkretnych dzieł literatury niemieckiej oraz trzeci — akcentujący motyw regionu, obejmujący zarówno prasę regionalną, jak i literaturę piękną danego regionu.

W pierwszym z ww. bloków tematycznych prezentowany był m.in. referat prof. Josta Hermanda z Wisconsin (USA) nt.: *Der Begriff der Heimat um 1900* oraz dwa referaty autorów polskich — prof. H. Orłowskiego zatytułowany: *Grenzlandliteratur. Zur Karriere eines Begriffs* i doc. J. Watraką zatytułowany: *Das Fremde als Komponente des Begriffs der Heimat*. Referenci koncentrujący swoją uwagę na poszczególnych autorach i powieściach omawiali m.in. takich pisarzy, jak J. Roth (referat dr. T. Lichtmanna z Debrecen), Rosegger (referat dr. K. Wagnera z Wiednia), G. Johnke i R. Gruber (referat dr. A. Kunne z Amsterdamu). W trzeciej grupie tematycznej znalazły się referaty: o literaturze Górnego Śląska — wygłoszony przez doc. G. Szewczyk z Katowic, o roli prasy regionalnej w pn.-wsch. Saksonii Dolnej, o związkach literatury czeskiej i niemieckiej, o literaturze na obszarze Meklemburgii.

Każdy kolejny referat, a także towarzyszące mu żywe dyskusje, kreślił i poszerzał coraz bogatszą panoramę tego, co literatura nazywa ojczyzną: począwszy od dzieciństwa, od miejsca narodzin, zamieszkania, poprzez kulturę, naród, byt wśród zwolenników tej samej ideologii, spuściznę po ojcach, dalej poprzez to, co bliskie i budzące zaufanie, przez język ojczysty po wszystko to, co określiły w świadomości ludzkiej jako ojczyznę, miejsce, duch i czas.

Wyrazem zasadniczej idei konferencji — „metamorfozy pojęcia: ojczyzna” — stały się przede wszystkim czas i wydarzenia rozgrywające się w ostatnich mie-

<sup>1</sup> St. Ossowski, *O ojczyźnie i narodzie*. Warszawa 1984, s. 26.



siącach minionego roku w Europie Wschodniej. Od momentu, w którym zrodził się projekt zorganizowania sympozjum poświęconego ojczyźnie, aż do chwili, kiedy rzeczywiście mogło się ono odbyć i miało miejsce, przeobraził się w naszej — przynajmniej europejskiej — świadomości obraz ojczyzny w diametralny sposób. Toteż doc. M. Berger rozpoczynając swój referat wspominał o tysiącach uciekinierów z NRD, dla których słowo „ojczyzna” w tym czasie zaczęło brzmieć jednoznacznie z „nieobecnością”. (Nie później jak w 7 dni po zakończeniu konferencji „runął” mur berliński, symbol podziału ojczyzny Niemców).

Wiele uwagi poświęcono fenomenowi ojczyzny utraconej. Była mowa o jej inspirującym znaczeniu w twórczości wielu znaczących pisarzy. Znamienne jest przecież to, że literacki wymiar ojczyzny wykracza zazwyczaj poza granice określonych państw. Jest najczęściej czymś, co żyje ponad granicami, poza nimi albo w ich obliczu. Wartością konferencji była też wciąż przewijająca się refleksja i autentyczna wzajemna konfrontacja osobistych odczuć uczestników konferencji związanych z ich ojczyzną.

„Ból czasu, który przeminął, można uleczyć tylko w jeden sposób: nadać mu sens” — stwierdza Siegfried Lenz w swoim wielkim dziele o ojczyźnie *Heimatmuseum*. Na pewno jest właśnie literatura taką próbą nadania sensu minionemu czasowi, zapomnianym miejscom — wszystkiemu temu, co składa się na historię, co jest równocześnie ojczyzną. Co każdemu wolno nazwać jego ojczyzną. Poznańska konferencja była próbą uchwycenia w sposób naukowy nowej świadomości ojczyzny, przemian w tej świadomości i jej przyczyn ukształtowanych przez literaturę niemieckojęzyczną. Równocześnie było w tej konferencji to, co jest „nadaniem sensu” minionemu czasowi utrwalonemu w literaturze.

Maria Wojtczak

#### NADZWYCZAJNE WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW INSTYTUTU ZACHODNIEGO IM. ZYGMUNTA WOJCIECHOWSKIEGO

W dniu 25 maja 1990 r., w Sali Malinowej Pałacu Działyńskich w Poznaniu odbyło się Nadzwyczajne Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego im. Zygmunta Wojciechowskiego.

Porządek Zebrania był następujący:

1. Otwarcie Zebrania.
2. Wybór przewodniczącego.
3. Wykład prof. dra hab. Wojciecha Wrzesińskiego pt. *O potrzebie nowego spojrzenia na polski program badań niemieckojęzycznych.*
4. Dyskusja.
5. Wybory Kuratorium.
6. Wolne głosy i wnioski.
7. Zamknięcie Zebrania.

1. Prezes Kuratorium prof. dr hab. Henryk Olszewski otwierając zebranie powitał przybyłych gości, a pośród nich zastępcę Sekretarza Wydziału I PAN, prof. dr hab. Monikę Senkowską-Gluck. Następnie stwierdził, że zebranie doszło do skutku na mocy uchwały powziętej podczas Walnego Zebrania w dniu 28 marca 1990 r. i ma charakter wyborczy.